

Владислава ГЛУГАН

студентка факультету
міжнародно-правових відносин
Національного університету
«Одеська юридична академія»
(м. Одеса, Україна)

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА РЕЛІГІЙНУ СВОБОДУ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19

У контексті пандемії COVID-19 питання про можливість введення обмежень на здійснення права на релігійну свободу з боку держави стає особливо важливим. Оскільки право на релігійну свободу реалізується в людському суспільстві, воно має бути підпорядковане, як би за визначенням – певним обмежувальним заходам. Це відображено як на богословських підставах, так і в актах міжнародного права. Спочатку треба розглянути теологічні підстави, на які посилається вчитель католицької церкви [5, с. 112]. Право на релігійну свободу – це не просто одне з багатьох прав людини, але саме фундаментальне право, яким користуються люди в силу самої природи людини. Релігійна свобода є першою з людських свобод і лежить в основі всіх прав людини. «Громадянське і соціальне право на релігійну свободу», – пише John Paul «в тій мірі, в якій воно зачіпає найбільш інтимну сферу духу, є точкою відліку для других основних прав і в деякому роді стає їх мірилом». «Здійснення цього права є одним з основних критеріїв справжнього прогресу людини в будь-якому режимі, в будь-якому суспільстві, системі чи середовищі» [1, с. 3].

Особлива роль держави в захисті права на свободу віросповідання обумовлена тим, що тільки держава має в своєму розпорядженні інструменти правового примусу, якщо це право є порушеним. «Держава повинна стежити за тим, щоб рівність громадян перед законом ніколи не порушувалася, чи то відкрито або таємно, з релігійних причин. Втручання публічної влади спрямоване на обмеження здійснення права на прояв релігійних переконань – не може бути, однак, воно повинно здійснюватися «довільно або в справедливому дусі безпристрасності». Його дія повинна контролюватися юридичними нормами, які відповідають об'єктивному моральному порядку. Ці норми впливають з необхідності ефективного захисту прав всіх громадян і мирного врегулювання конфліктів прав, а також з потреби в адекватній турботі про людей, необхідності адекватної турботи про справжній суспільний світ, який виникає, коли люди живуть разом в доброму порядку і в істинній справедливості. Тому ці питання складають основний компонент добробуту в середині держави [3, с.20].

На основі цього можна сказати, що право на релігійну свободу є

абсолютним у внутрішньому вимірі, яке необмежено в зовнішньому способі вираження. Хоча використання права на релігійну свободу схильне до певних внутрішніх моральних обмежень (у людській совісті), з соціальної точки зору, важливі тільки ті моральні обмеження, які переходили правові обмеження. Критерієм для обмеження реалізації права на релігійну свободу є юридичний (справедливий суспільний світ) і моральний (суспільна мораль), але останній можна застосувати тільки до громадської діяльності, її наслідків; також, останнє належить тільки до публічної діяльності, а саме її публічної рецепції та соціальних наслідків. Однак те, як розуміється цей справедливий суспільний світ і суспільна мораль, також залежить від соціально-політичного контексту. Точкою відліку при оцінці необхідності застосування правових обмежень є громадський порядок як основна частина загального блага, необхідна для збереження існування суспільства, а не всього загального блага. Це також не є, наприклад, визначений державою сенс існування. Захист релігійної свободи також не може бути припинений, коли суспільна небезпека загрожує існуванню нації [4].

У наведеній вище пропозиції також представлена норма, що обмежує граничну норму: йдеться про підтримання інтегральної свободи в суспільстві, що означає, що людині має бути надано як можна більше свободи, а обмеження повинні вводитися тільки тоді, коли вони необхідні.

Далі доцільно розглянути питання про обмеження права на свободу віросповідання з точки зору міжнародного права. Тільки в двох документах згадується можливість введення обмеження, як спосіб здійснення права на свободу віросповідання: Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод (далі – ЄКПЛ) і Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (далі – МПГПП). В обох документах відповідні положення практично ідентичні, за винятком того, що в ЄКПЛ обмежувальна норма додатково стримується веденням принципу демократії. Зі статті 9, розділу 2 Конвенції можемо з'ясувати, що: «Свобода сповідувати свою релігію або переконання підлягає тільки таким обмеженням, які передбачені законом і необхідні в демократичному суспільстві в інтересах суспільної безпеки, для охорони громадського порядку, здоров'я або моральності або для захисту прав і свобод інших»[6]. МПГПП передбачає, у статті 4, розділі 1 «можливість призупинення дії індивідуальних прав під час надзвичайного стану, який загрожує життю нації і про існування якого офіційно оголошено». Однак право на релігійну свободу є одним з тих прав, які не можуть бути припинені навіть у разі надзвичайного стану [7].

Також цікавий коментар можна знайти в Бюро по демократичним інститутам і правам людини (БДПЛ) «Керівництво з перегляду законодавств, що відносяться до релігії або переконань, в якому говориться, що право на свободу віросповідання в його внутрішньому вимірюванні є абсолютним і ніколи не може бути призупинено або обмежено, незалежно від обставин [4]. По-перше, обмеження має бути введено за допомогою закону

(обмеження, встановлене законом), що означає, що має бути досить чітко визначено, що охоплюється даними обмеженнями, а що під обмеження не підпадає. По-друге, підставою для введення обмежень має бути одна з підстав, зазначених в положеннях статей про обмеження, тобто захист громадської безпеки, порядку, здоров'я, суспільної нерівності або основних прав і свобод інших осіб. Матеріальні передумови каталогізовані закритим чином; тому підкреслюється, що національна безпека, відповідно до статті 4 розділу 2 МПГПП, не є достатньою передумовою в цьому відношенні. По-третє, слова «суворо потрібно» означають, що обмеження повинні бути необхідними для захисту умов, перерахованих в обмежувальному застереженні; отже, ці цілі не можуть бути досягнуті шляхом використання інших доступних засобів або обмеження інших прав. Через природу права на свободу віросповідання, обмеження на здійснення цієї вільної волі вводиться в останню чергу, а не в першу або другу, і ці положення не повинні підривати суть релігійної свободи [2, с. 361]. Крім того, обмеження повинні бути співмірними суспільним інтересам, яким вони покликані служити.

1. John Paul II. Encyclical Redemptor Hominis. 1979. 3 с. URL: <https://www.catholicaustralia.com.au>.

2. Kwaśniewski, Jerzy, Tymoteusz Zych, Marcin Olszówka, and Konrad Dyda. Analiza Wprowadzonych w Związek z Przeciwdziałaniem Epidemii Koronawirusa ograniczeń Wolności Religii i Swobody Przemieszczania się w Świetle Standardów Konstytucji RP i Prawa Międzynarodowego, 2020. 361с. URL: https://ordoiuris.pl/wolnoscibywatelskie/analizawprowadzonych-w-zwiazku-z-przeciwdzialaniem-epidemii-koronawirusa#_ftn13.

3. M. Piechowiak, *Wolność religijna—aspekty filozoficznoprawne*, „Toruński Rocznik Praw. Człowieka i Pokoju”, 1994–1995. 7–21 с.

4. OSCE Human Dimension Commitments and State Responses to the COVID-19 Pandemic. Warsaw, 2020. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/e/c/457567_0.pdf.

5. P. Milcarek, “Glosa: Uwagi do doktryny Dignitatis humanae” (Gloss: Notes to the doctrine Dignitatis humanae), Christianitas, 2012. 112 с.

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ратифікована Законом України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, ратифікований від 19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.